

UDDRAG AF KIRKENS PROBLEMER I 2026

5. GEJSTLIGHEDEN

1) HVAD ER EN PRÆST?

Hvem vil i dag nægte, at gejstligheden har et problem? Der er større og større mangel på præster. Hvis ikke vi i Danmark kunne "importere" præster fra udlandet, måtte vi lukke mange flere menigheder, end vi allerede har gjort. Undersøger man lidt nøjere teologien om præstedømmet, opdager man, at den er meget mangelfuld. Selv 2. vatikankoncil nåede ikke frem til at fremstille en tilfredsstillende teologi om dette embede. Efterfølgende læremæssige og teologiske tekster har ikke løst problemet. Et karakteristisk træk ved embedsteologien er, at den isolerer præsteembedet og fokuserer på embedet alene. Eller sagt anderledes: præsteembedet forstås ikke i relation til kirken, men er et emne i sig selv. Det oldkirkelige problem om forholdet mellem biskop og præst har heller ikke fundet en teologisk løsning. Og hvad med det permanente diakonat? Hvor skal det være i det aktuelle embedssystem? Man har lavet div. undersøgelser, som ofte fører til den konklusion, at der ikke er rigtig plads for diakoner i det pastorale system. Da muligheden for at indføre permanente diakoner opstod, var jeg en af de meget få præster i vort bispedømme, der helt klart af teologiske grunde gik ind for at indføre permanente diakoner. Det blev drøftet mange gange i vore diverse organer, men konklusionerne var altid, at der ikke er brug for permanente diakoner, for nu skulle lægfolket på banen, var argumentationen. Og i Tyskland kunne man høre folk sige: "Vi har ikke brug for halve præster, men for hele præster". En diakon blev således opfattet som "en halv præst"! Også det viser, at vores teologiske forståelse af embedet halter bagud.

Vi plejer at sige, at det er katolsk lære, at der er ét embedssakramente, og kun ét¹. På katolsk dansk kalder vi det typisk 'præstevielsens' sakramente. Folkekirken er på dette punkt mere "katolsk" og traditionel, når den kalder vielsen for 'ordination', den formelle betegnelse i den katolske Kirke. Både diakonembedet, præsteembedet og bispeembedet meddeles ved højtidelige vielser, men er der så tale om 3 sakramenter? Det dogmatiske svar er måske Nej, men hvorfor er der så tre vielser? Det klassiske svar er, at dette ene embede er opdelt i tre grader. Men løser det problemet? Hvorfor har den latinske kirke i tusind år kunnet undvære permanente diakoner? Jeg har nogle gange for spøg sagt, at den og den præst ville have været en fantastisk diakon, men var mindre egnet til præsteopgaver.

Et teologisk uafklaret problem er selve begrebet 'præst'. Vi forstår en præst som en liturg, der er ansat i templet, i en kirke, ligesom præsterne i GT. Alene hans påklædning under gudstjenesterne signalerer det. Men så støder vi på et teologisk problem, som heller ikke 2. vatikankoncil kunne løse på tilfredsstillende måde, for i NT kaldes også de troende for præster. Man skelner derfor mellem det 'almindelige' præstedømme eller de troendes præstedømme og det særlige præstedømme.

¹ Tridentinerkoncil: I den katolske kirke er der et guddommeligt indstiftet hierarki, "som består af biskopper, ældste og tjenere (diakoner?)". 23. samling, canon 6. Men i praksis fokuserer man på præsteembedet og dets 7 trins opbygning: 4 lavere vielser og 3 højere vielser, hvor præstevielsen er den 7. Koncilets teologi om embedet er ikke afklaret. Det afspejler den kirkelige situation på den tid, hvor 'hierarkiet' i den konkrete form skulle forsvares overfor protestanterne. Således er det vanskeligt at forstå den teologiske forskel mellem præst og biskop. Men bemærk, at præst kaldes 'ældste'. Måske betyder det latinske ord 'minister' det samme som 'diakon', men det er ikke helt klart, bl.a. fordi der i hierarkiet var mange grader af "tjenere". Diakonens tjeneste beskrives slet ikke. I embedsforståelsen er præstetjenesten den vigtigste, selvom biskoppens tjeneste også nævnes, som væsentlig består i at ordinere, firme og administrere bispedømmet.

Hvad betyder ordet 'præst' sprogligt? Det kommer fra græsk: presbyter (man kan høre det) og betyder ordret: en ældste, som var betegnelsen for en leder i en lokal kirke. Men en ældste var aldrig alene om dette embede, han var et medlem af et ældsteråd. Sådan var de jødiske synagoger og også Jødedommen (indtil Jerusalems ødelæggelse år 70) organiseret. Det er det næste problem: Man kan ikke definere, hvad en ældste er isoleret. Han er primært et medlem af et ledelsesorgan. Det er altså dette organs funktion, man skal definere. I den nye kirkeret (1983) er der indført et organ, der kaldes 'præsteråd', som på en vis måde afspejler embedets kollegialitet. Men hvad skal man så kalde de 'troendes præstedømme'? Vi har ganske enkelt ikke noget ord på de fleste af vore europæiske sprog for at betegne de troendes "præstedømme". Man bruger det samme ord: 'præst', men i to forskellige betydninger, derfor forvirringen, og det var også den forvirring, der herskede på reformationstiden. Både på græsk og latin har man et teknisk ord for 'en liturgisk' præst, en der tjener i templet: hiereus / sacerdos. Det er disse specielle ord, NT bruger om de troendes præstedømme. De bruges aldrig om apostlene eller de ældste! Hvis man skulle løse denne begrebsforvirring og dermed også det teologiske problem, måtte man bruge to ord. Mit forslag ville være, at man reserverede ordet 'præst' til de troendes præstedømme, og benævnte embedspræsterne med ordet 'presbyter' / 'ældste' og forstod en ældste som et medlem af et kollegium, der i fællesskab skulle dække de lokale kirkers behov.

Denne forståelse bekræftes i det officielle liturgiske sprog på latin. Ordet 'presbyter' eller 'hyrde' bruges nu om helgener, der ikke er biskopper, ordenspersoner eller troende. Men i vores danske liturgiske kalender og tekster bruger vi fortsat ordet 'præst'. Vi har altså ikke opdaget tvetydigheden i ordet 'præst'.

Vi har i kirken på jorden intet selvstændigt præsteembede, som jøderne havde det i templet i Jerusalem, fordi det eneste tempel nu er templet i Himlen, hvor det er Jesus, der er ypperstepræsten og alle troende er præster. Vores kirkebygninger på jorden er lokaler, ganske vist hellige lokaler, hvor Guds familie på jorden samles, og hvor også de hellige i Himlen er til stede. De er ikke templer i klassisk forstand. For vort sande og eneste tempel er i Himlen. Derfor er "personalet" i et kirkerum ikke i liturgisk forstand "præster".

Vi 'præster' må altså spørge os selv, hvem vi egentlig er. Og hvordan kirkefolket opfatter os. Mon ikke også den forvirring kan være en væsentlig årsag til, at unge ikke kan føle et kald? Et kald til hvad? Det samme gælder diakonembedet og for den sags skyld også bispeembedet. Hvad forventer vi af en biskop?

2) CØLIBATET

Vi bliver i vor tid konfronteret med de såkaldte pædofile skandaler, som desværre ikke kun er enkelte tilfælde, men godt kan kaldes en kultur (jfr. de seneste studier). Kirkens reaktion er primært at træffe foranstaltninger, så det ikke sker. Det er naturligvis nødvendigt, men? Jeg har ikke kendskab til noget forsøg på at forklare årsagen til dette problem. I begyndelsen anførte man fra ikke-katolsk side selve cølibatet som den egentlige årsag. Hvilket vi måtte afvise. Men hvad er så forklaringen? Jeg selv er kommet frem til to grunde: 1/ Den måde cølibatet er indført på og administreres på. 2/ En nærmest sygelig forståelse af seksualiteten.

1/ Cølibatet i den vestlige Kirke (latinske Kirke) blev i slutningen af det 1. årtusinde et ideal for mange præster. De var nok inspireret af den voksende monastiske bevægelse, som pr. definition ikke var og er gejstlig, men et udtryk for en måde at leve efter evangeliet på (jfr. Benedikt, som jo ikke selv var gejstlig). Efter Augustins forbillede (o. 400) valgte mange præster at leve i fællesskaber inspireret af den monastiske livsform. Cølibatet bliver imidlertid erklæret obligatorisk for alle præster, diakoner og subdiakoner (i den latinske Kirke) på Laterankonciliet i 1123. Men

realiteten var en anden rundt omkring i Europa. Der var megen modstand mod et obligatorisk cølibat. Realiteten var faktisk, at cølibatet aldrig blev fuldt ud accepteret på trods af alle mulige bestemmelser. En vigtig begrundelse for indførelse af cølibatet var af økonomisk art. Hvem skulle arve efter en præst? Hvis han var gift og havde børn, var de jo berettiget til at arve – hvad? Der var ikke en klar grænse mellem kirkens ejendom og præstens. Begrebet personlig ejendomsret eksisterede ikke. Med andre ord var begrundelsen for at indføre et obligatorisk cølibat for præster meget blandet. Kunne man forlange af landsbypræster, som jo var mange, at de skulle leve som eneboere? Hvem skulle passe "præstegårdene", som jo var bondegårde? Derfor var det meget almindeligt, at præster levede i konkubinater og også fik børn. De kunne ikke af kanoniske grunde gifte sig, så de levede sammen med dem, vi i dag kalder 'kærester' (på gl. dansk: frille).

Men vi må også stille et virkeligt teologisk spørgsmål: Kan kirken kirkeretligt pålægge gejstlige at leve i cølibat? Er cølibatet for gejstligheden et kirkebud eller et kald til at følge Kristus? Også her er der en alvorlig uklarhed. De kirkelige tekster på det punkt fra begyndelsen af middelalderen kan let tolkes, som om kirken pålægger gejstlige at leve i cølibat, uden at spørgsmålet om det personlige kald berøres! Det udvikler sig derfor til at være en kirkelig bestemmelse bl.a. på grund af spørgsmålet om arveret, og ikke et personligt kald til at vie sit liv til Gud. Sådan forstås det stadig: Hvis du vil være præst i den latinske Kirke, må du acceptere cølibatet. Jeg har i min kontakt med mange præster helt konkret hørt: Jeg følte kald til præstegerning, men ikke til cølibat. I 70-80'erne var der et meget stort antal præster, der ansøgte Rom om at blive løst fra deres præstegerning på grund af cølibatet og begrundelsen var just den anførte: Jeg har aldrig følt mig kaldet til cølibat. Mit grundlæggende spørgsmål er derfor: Kan Kirken pålægge præster at leve i cølibat, hvis ikke de føler et overnaturligt kald til at gøre det? Eller sagt med andre ord: Hvis en person føler kald til præstegerning i den latinske kirke, skal vedkommende også føle kald til cølibat, ikke blot acceptere det. Man skal have et dobbelt kald. Jeg kender ingen biskop eller studievejleder, der direkte tager denne problemstilling op med en præstekandidat.

Endelig skal også nævnes i denne forbindelse, at der i løbet af middelalderen opstod en ny gejstlighed, nemlig ordensgejstligheden², som netop karakteriseres ved, at man aflægger de såkaldte evangeliske løfter: cølibat, fattigdom og lydighed. Ordensgejstligheden som institution stammer fra Middelalderen og afspejler en ny form for kirkeforståelse. Denne gejstlighed blev senere kaldt "gudviet" og i de fleste tilfælde kirkeretligt underlagt paven og ikke den lokale biskop. Således var der i de fleste bispedømmer en dobbelt gejstlighed. De havde det til fælles, at alle skulle leve i cølibat, men kun ordensgejstligheden aflagde et formelt løfte herom. Kirkeretligt var de såkaldte verdenspræster (alene udtrykket 'verdensgejstlighed' er tankevækkende) ikke gudviede, men kirkeretlig forpligtet til at leve i cølibat.

De ovenfor nævnte bøger om Danmarks kristning anskueliggør denne problematik. Ordenspræster af forskellig art fik afgørende indflydelse i den danske kirkehistorie. De overtog ofte de fleste pastorale opgaver, ikke mindst forkyndelsen og undervisningen. Men der var altid en stor fare for, at kirken blev splittet: Hvor skulle kirkefolket gå til messe: i sognekirken eller klosterkirken? Klosterkirkerne var kirkeretligt ikke sognekirker! Er det forkert at sige, at der opstod en "systemforvirring"?

2/ På den baggrund har kirken efter Tridentinerkoncilet (1545-1563) udviklet en kostskoleordning ("petit séminaire"), hvor drenge, der påtænkte at blive præster skulle studere, og piger skulle holdes langt væk fra dem, da de var en trussel mod et evt. præstekald. Piger og kvinder var "farlige". Min overbevisning er, at sådanne drenge stort set aldrig fik mulighed for at udvikle sig til

² Det er lidt prekært at nævne denne problematik, fordi ordenspræster i næsten tusind år har beriget kirken på mange måder, men alligevel afspejler denne institution et problem.

voksne og seksuelt afbalancerede mænd. De forblev for altid teenager måske endda kun store drenge. Kan det ikke forklare sådanne gejstliges pædofili? Selve udtrykket siger det næsten, og de fleste sager har homoseksuel karakter. Hvis man i fremtiden skal undgå seksuelle misbrug fra gejstliges side, må man være sikker på, at de har haft en sund og afrundet seksualudvikling og på overbevisende måde føler, at Gud kalder dem til at give afkald på ægteskab og børn, som principielt er en menneskeret iflg. Guds skaberordning, jfr. 1. Mosebog kap. 1., og som kun Gud selv kan ophæve – ikke kirken! Cølibatet er kun en positiv og frugtbar livsform, hvis Gud kalder et menneske til det, ellers er det livsfjendsk pr. definition.

Jeg håber, at jeg tilstrækkeligt klart har beskrevet problemerne og også peget på det teologiske grundlag, som jo er forudsætningen for en virkelig reformation: tilbage til det apostolske grundlag for kirken.

Til slut vil jeg pege på, at alle de her nævnte problemer også er dem, der har medført splittelser mellem os kristne i øst og vest, nord og syd. Hvis ikke modernismen (Rom) tager alvorligt fat på disse problemer, vil kirkens splittelse fortsætte. Jeg skriver bevidst 'kirkens splittelse' og ikke de 'kristnes splittelse'. Selvom vi alle bekender 'én hellig, katolsk kirke', så er vores lokale kirker dog adskilte, så vi de facto ikke er 'én kirke'. Omvendt kan vi både håbe og konstatere, at ærlige kristne i de forskellige kirkesamfund faktisk har den samme grundlæggende tro. Det er altså igen systemet, den menneskelige organisation af vort fællesskab med hinanden, der er vores alles problem og skaber problemer.

14 09 2026. LM